

УДК: 712.634.1/7+58.006

**ВИКОРИСТАННЯ ПЛОДОВИХ РОСЛИН У ЛАНДШАФТНОМУ
ДИЗАЙНІ ДЕНДРОПАРКУ «ОЛЕКСАНДРІЯ» НАН УКРАЇНИ**

С.І. Галкін

Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України, м. Біла Церква,
Київська область, 09113, Україна

Використання плодових рослин в ландшафтному дизайні старовинних садибних парків в Україні має прадавню історію. В XVIII-XIX ст.. в Україні було побудовано близько 250 помісних парків. Перші ренесансові та барокові сади з елементами класицизму були створені у Підгірцях, Кристинополі, Вишнівці, Олеську, Оборові, Шпанові та інших населених пунктах і у всіх з них без винятку поряд з декоративними рослинами практикувалося і вирощування плодових дерев [1].

Плодовим рослинам в парках відводилася важлива роль. Вони, разом з декоративними рослинами, архітектурними спорудами, оригінальними влаштуваннями з води створювали неповторний ансамбль кожного окремого парку. Плодові рослини вирощувалися як у відкритому ґрунті так і в спеціально створених оранжереях. За оцінкою відомого знавця декоративного садівництва Д. Ліхачова [2] такі сади не були «підсобними» приміщеннями та не мали другорядного значення. Такі території були головною гордістю їх господарів. Рідкісними на той час рослинами та плодами хизувалися та пригощали гостей. Наявність у садибі таких рослин піднімала престиж господарів маєтків, свідчила про їх значення та інтереси, про їх смак і тому на придбання рідкісних плодових рослин витрачалися величезні кошти, а на догляд за ними призначалися найбільш кваліфіковані працівники.

Характерним зразком такого гармонійного поєднання декоративних та плодових рослин є один з найвідоміших в Україні старовинних парків – дендропарк «Олександрія», який було засновано у 1788 році. Аналіз історичної забудови території парку показує, що в «Олександрії» в минулому було створено 3 окремих фруктових сади: «Російський» у східній частині парку, «Південний» - за будинком садівника і сад «Мур» - у північній частині парку. Загальна площа території зайнятої під плодовими рослинами в «Олександрії» сягала більше 20 га, що складало приблизно 10% всієї паркової території. В плодових садах успішно вирощувалися новітні для того часу сорти яблуні, груші, сливи, а в оранжереї парку інжир, фініки, ананаси, лимон та інші плодові рослини.

З плином часу в ландшафтах історичного парку відбулися значні зміни, які в повній мірі торкнулися і плодових рослин. На початок XXI ст.. в «Олександрії» з великої кількості плодових рослин залишилося тільки 10 груш (окремі мають вік близько 200 років), 30 вікових дерев горіха грецького та невеликий сад з вікових дерев кизилу. В оранжереї парку, через відсутність опалення, всі плодові рослини загинули.

В останні роки у дендропарку «Олександрія» проведені значні обсяги робіт з відновлення історичних ландшафтних композицій. Відреставровані та відбудовані більшість малих архітектурних форм, відновлено багато декоративних паркових насаджень: Острів Руж, Царський сад, Липова алея та ін., створено нові колекційні ділянки: сад бузку, сад троянд, кам'яний сад, Коніферетум та ін. Однак, відновлення різноманіття плодових рослин відбувається значно повільніше. Труднощі викликані тією обставиною, що на території Російського саду у 1985-1995 рр. створено нову паркову композицію «Східна галявина», на території Південного саду, ще раніше закладено великий розсадник з вирощування саджанців декоративних рослин. Тому, тільки територія саду «Мур» була використана для повноцінного відновлення різноманіття

плодових рослин в дендропарку «Олександрія».

Програма з відновлення ландшафтної композиції «Сад «Мур» була розпочата у 2008 році і складалася з кількох напрямків: створення колекції перспективних сортів плодових рослин, створення колекції старовинних сортів та показової ділянки формового саду.

Станом на 2017 рік, на ділянці плодового саду вирощується близько 2,5 тис. шт. плодових дерев української та зарубіжної селекції, які представлені понад 300 сортами рослин. Колекція старовинних сортів лише яблуні нараховує понад 100 сортів. Почесне місце в цій колекції займають історичні сорти з Млієва (Л.П. Семеренко) та Ясної Поляни (Л.М. Толстого).

Таким чином, на прикладі дендропарку «Олександрії» показано історичний досвід застосування плодових дерев в садово-парковому мистецтві минулого та перспективи їх використання в сучасному декоративному садівництві. Незважаючи на те, що плодовий сад зазнав на протязі століть змін в сортовому асортименті, ступені їх утилітарного призначення, способах розміщення на території, незмінним залишається сам факт необхідності присутності такого саду в складі старовинних ландшафтних парків.

Література

1. Галкін С.І. Плодовий сад – невід’ємний елемент декоративного садівництва на Україні (на прикладі дендрологічного парку «Олександрія» НАНУ) / С.І. Галкін // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Лісівництво та декоративне садівництво. – 2011. – Вип. 164. – Ч. 3. – С. 286–293.
2. Лихачов Д.С. Поэзия садов / Д.С. Лихачев. – СПб.: Наука, 1991. – 372 с.